

HATÁRTALAN MOCSÁRBÓL ELÍZIUM A martonvásári park

„Ez a park más, mint az összes többi”

Ez a park más, mint az összes többi. Miért? Mondhatnám azért, mert legöregebb fája a Halhatatlan Boldog Lelkek szemeláttára kezdtek cseperedni. De hát ilyen fák akadnak másutt is. Tehát ilyen parkok is akadnak. Ez a park azonban mégiscsak más.

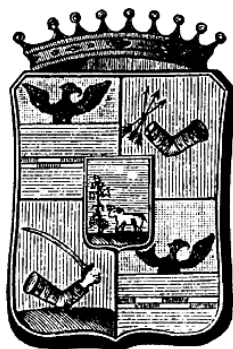
Nem több mint háromszáz éve a helyén még posványos mocsár terpeszkedett. Mocsár volt akkortájt mindenütt, ahol elegendő víz akadt hozzá. Itt – az alig egynéhány szánalmas kunyhóból álló *Márton Vásárán* (vagy *Vásáron*) – akadt víz bőven. Hiszen a közelben öleli magához folytonos, telhetetlen, csapodár szerelemben Danubius azt a kis hajadon patakot, amit a nép teljes és ártatlan tudatlansággal Szent Lászlóról nevezett el. Ha nem elég szorgalmasan, nem elég sietősen jött a légyottra a patak, Danubius bosszúsan elébe ment, és mindenestől magába olvasztotta. Ezért volt itt a víz, a vízi-világ, gátolója minden tartósan ide telepedőnek. Dédelgetője viszont a vízimádó fáknek: kőriseknek, égereknek, terebélyes kocsányos tölgyeknek, szálegyenes szilfáknek. Láperdők és ligeterdők húzódtak a patak széles lapályán egészen a nagy folyamig. Közöttük smaragdba játszó láp- és mocsárrétekkel, ahol a gólyahírvirágos tavasztól a rőtbevont ködös őszi virágpompa vibrált és csak a tél hava simította ki a tájat halotti hólepel-fehérre.

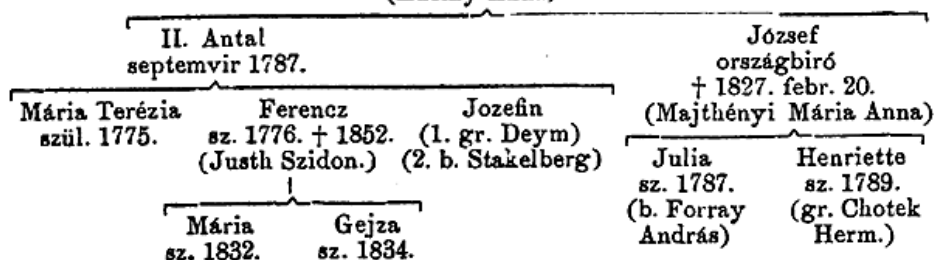
¹ Szili Istvánbiológus, zenekedvelő nyugdíjas főiskolai oktató (ELTE Tanárképző)

Ezt birtokolta 1702-ben *Sajnovics Mátyás*, a híressé vált csillaglátó és nyelvész *Sajnovics János* nagyapja. Átala volt, lehetett már a 18. században is valaki, aki a szívében nagyon messzire vitte el innen ezt a tájat. Ki tudja, hol és mikor, a Jeges-tengeri *Vadö* zord világában, vagy a finn fenyőerdők tisztavízű tavai között, a lapp nyelvtan tanulmányozása során villant-e Sajnovics emlékezetébe a sokkal szeszélyesebb honi, Duna-menti táj? 1750-ben azonban – már új gazdaként – a császárhű, labanc-érezelmű *Beniczkyek* próbálták szerencsét és vagyont szerezni Márton Vásárában. Tán az isteni szerencse megnyerése iránti nagyobb nyomaték kedvéért építettek sietősen a mocsár szélére egy kápolnát, de lehet, hogy azért, mert a török idők alatt elpusztult kolostor romjain kívül akkortájt nem akadt egyetlen istenes hely sem errefelé. Mégsem sokáig próbálkoztak, úgy látszik, a mocsárvilág erősebbnek bizonyult náluk.

Brunswik család. (Korompai, gróf).

I. Antal
kancell. referendár.
1775-ben gróf.
(Adelffy Anna)

I. Antal kancell. referendár. 1775-ben gróf. (Adelffy Anna); II. Antal septemvir 1787.; Mária Terézia szül. 1775.; Ferencz sz. 1776. † 1852. (Justh Szidon.); Mária sz. 1832.; Gejza sz. 1834.; Jozefin (1. gr. Deym) (2. b. Stakelberg); József országbíró † 1827. febr. 20. (Majthényi Mária Anna); Julia sz. 1787. (b. Forray András); Henriette sz. 1789. (gr. Chotek Herm.)

1758-ban már a messzi németföldi Braunschweigtől egykor Magyarországra szakadt *Brunswickok* egyik ága, a nevet még németesen író báró *Brunswick Antal* vette bérbe a nyolcezer holdas birtokot. Neki nagyon megtetszhetett itt valami, mert bérlőből hamarosan tulajdonossá lépett elő. Láta,

hogyne látta volna az ősi állapotokat, sőt rosszabbnak látta, mint a Sajnovicsok vagy a Beniczkyek. Hiszen időközben javarészt még a lápok-ligetek fáit is kivágták, eltűzelték. Ám Antal báró inkább előre nézett. Nem a távoli jövőbe, csak abba a közelebbibe, amelybe élete folyását elégségesnek és lehetségesnek tartotta. Kastélyt látott és kerektavas kastélyparkot látott, vízelvezető árkokat, gátakat, zsilipeket, kiszárított lapályokat, halastavakat, legelőket, termékeny tenyészállatokat, búzaringató szántóföldeket, szőlőket és gyümölcsös kerteket, felvirágzó gazdaságot, elégedettebb jobbágyokat, szorgalmas iparosokat, istenfélő embereket, írni-olvasni tudókat. Utazgató, világlátó ember lévén, a felvilágosult Európát képzelte itt kisarjadni a "határtalan mocsár"-ból. Nem álmodozó volt, pipafüstjébe temetkező, bortól részegített képzelgő, hanem realista megvalósító. Hozzáfogott a nagy munkához, s bár ő maga nem volt képes minden gondolatát tetteleg színre vinni, fia – a nevét már magyaros fonetikával író fiatalabb *Brunszvik Antal*, és később még *Ferenc* unokája is - beteljesítették a megfogant akaratot. Martonvásár – így kezdték nevezni a 19. században – Ferenc gróf jóvoltából mintagazdasággá változott. Ferenc gróftól a ma embere számára furcsa kettősség jellemezte: miközben baráti körében elsőrangú csellistaként tartották számon (ez fontos szerepet játszott a Beethovennel fenntartott családi barátságban), gazdaságában elsőként vezette be az országban az istállótrágya használatát (annak előtte ugyanis azt a jobbágyok tüzelőnek használták*) és a környék földesurait is agitálta, hogy kövessék példáját. (Valószínűleg ismerte Justus *Liebig* modern trágyázástani elméletét, sőt a Magyarországra ellátogató tudóst személyesen is ismerhette.) Nagyapa, fia és fiú-unoka - ők teremtették meg Martonvásárt.

Elíziummmá azonban az unokák varázsolták – akik *Ferencen* kívül még hárman voltak: *Teréz*, *Jozefin* és *Charlotte*. (Utóbbi magyar férje révén később *Karolina*, *Teleki Blanka* édesanyja). Olyan *Elíziummá*, *Boldog Lelkek Menhelyévé*, amelynek frissen kovácsolt vaskapuja tágra nyílt a nagyvilágra. Ebben a pezsgéssel telített szellemi és természeti környezetben nevelkedtek fiatalabbik *Brunszvik Antal* és hitvese, *Seeberg Anna zenekedvelő* gyermekei, lakóhelyüket Budával, Pozsonnyal és Béccsel is szüntelen megosztva. Nagyapjuk, apjuk és édesanyjuk révén volt érzékük hozzá, hogy mindig éppen ott legyenek otthon, ahol történik valami, vagy *ahol tenni kell valamit*. A legnagyobb „valami” pedig az volt, hogy megismerkedtek *Beethovennel*. Aki aztán Bécsből vagy bárhonnan, ahol volt, többször is *Elíziumba* látogatott.

Komáromi-Kacz Endre: Beethoven Martonvásáron (1930-as évek)

A park éppen ekkortájt (az 1800-as évek legelején) kezdett parkká válni. Telepítését az idősebb Antal báró azt követően (1775 után) kezdte el, hogy a *barokk kastély* és a kápolnából kibővített *barokk templom* elkészült. A 100 hektáros park megtervezésében fontos szerephez jutott az eredeti természeti környezet, mindenekelőtt a Szent László-patak, de az őshonos fák is. Ezért maradhettek meg a nagyra nőtt (vagy fa-utódként felnövekvő) kocsányos tölgyek, cserfák, kis- és nagylevelű hársak, mezei juharok, magas kőrisek, szilek, nyárfák és fűzek szinte eredeti *erdei, tájképi* környezetükben.

„A barokk templomot már Beethoven is láthatta.”

Természetesen a kor divatjának, ízlésének megfelelően a távoli vidékek fás növényei is idekerültek, elsősorban nyugati platánok, szivarfák, tulipánfák, mocsári ciprusok. Ezek eredeti példányai vagy leszármazottai ma is fellelhetők a parkban. A napjainkban látható nyitvatermő fák többsége azonban, mint a hamisciprusok, duglaszfenyők, jegenyefenyők, selyemfenyők, szürke lucok és

más örökzöldek nem a Brunszvik-időszakban, hanem jóval azt követően kerültek betelepítésre. A park egységét először a balatoni vasút építése bontotta meg, ekkor az északnyugati részéből 30 hektárnyit leválasztottak. Az utolsó, itt felnevelkedett Brunszvik-lány, a Beethoven által is "*nagyon tisztelt*" Teréz 1861. évi halála után a család örökösei 1870-75 között angolos neogót-stílusúra építették át a barokk kastélyt. A most látható épületegyüttesből így csak a templom "emlékezhet" Beethovenre.

„A most látható épületegyüttesből így csak a templom »emlékezhet« Beethovenre.”

A szétszóródó örökösök – mintha csak a közelgő vészterhes időket érezték volna meg, az új kastélyt 1893-ban eladták József főhercegnek, aki 1898-ban Dreher sörgyárosnak adta tovább. Ezt követően nagyobb változást az 1949. év jelentett, amikor – az egykori mintagazdaság hírnevének hagyományára alapozva döntés született, hogy Martonvásár adjon otthont az új agrártudományi egyetemnek. A döntés megvalósítását néhány akkori szűklátókörű "politikus" megakadályozta, ám azt már nem akadályozhatta meg, hogy a MTA Mezőgazdasági Kutatóintézete – ez a méltán világhírnevet szerzett gabonanemesítő központ – itt kezdje meg működését. A kutatóintézet a kastélyban működő Beethoven-múzeummal (és a község önkormányzatával) együtt sokat tesz a Brunszvik-Beethoven hagyományok ápolásáért, ezzel együtt az 1953. október elseje óta *védett park* állagának megőrzéséért.

Igaz, a *Fitotrón* építési helyének kiválasztásában voltak ellenvélemények, hiszen a modern épület megbontja a park korábbi épületeinek stiláris egységét, sőt magát a parkot is. A *Fitotrón* azonban csendesen duruzsol, nem zavarja a park nyugalma. Odabenn kis kamrák sorakoznak, az egyikben fagyos éjszaka borul a zsenge búzavetésre, más kamrákban éppen szárba szökkenek, vagy már

sárgulnak a kalászkok, egy harmadikban meg titkolt összetételű zselében csíráznak a mesterségesen kitenyészített vírusmentes növénykék. Ez az épület elfogadottá vált, talán azért is, mert funkcióját tekintve a *teremtést* szolgálja - akárcsak Beethoven zenéje, vagy a Brunszvikok egykor itt élő nemzedékei.

Jöhetett már a Boldog Lelkek után új és újabb tulajdonos, dúlhatta a parkot háború, pusztítás, nyomorúság, Elízium örök időkre megszentelt hely maradt. Örök hála illeti érte a jóbarát *Ferenc grófot* és elbűvölő lánytestvéreit. Akik másabbak voltak mindenki másnál: méltóbbak, *szeretetreméltóbbak*, de akik *csak lélekből tudtak igazán szeretni*. Azt azonban életfogytiglan. Ők mondatták ki Beethovennel: "nem ismerem az emberi kiválóságnak más jegyét, csak azt, ami az embert a jobbak közé sorolja, *s ahol e jobbakat megtalálom, ott van az én hazám*". Micsoda hitvallás ez, miféle divatjamúlt értékmérő! Ez a *jóság-mágnes* vonzotta ide a nadályos-nadálytöves mocsárból teremtett Elíziumba Flandria fiát, Némethon szülöttét – a Minden Emberhez szólni tudó Zene Fejedelmét.

„...sóhajts egyet a szigetre ívelő kecses fahídon...”

Az Ő nyomdokaikba lépve járd be, Kedves Olvasóm a parkot, kövesd a Halhatatlanok lábnyomát. Pihenj meg a mohos kőpadokon, nyugtasd a szemed a Kerektó vibráló vizén, sóhajts egyet a szigetre ívelő kecses fahídon, kövesd tekinteteddel a cserfára felkúszó borostyánt, hallgasd a jégmadár sikkantásait, ámulj el a tóparti platán-óriásokon, idd fel tekinteteddel a lenyugvó őszi Nap lombok közé szűrődő dicsfény-ragyogását, sajnáld a sziget magányosan tőprengő kőszobrát, mert többé már nem borítja rá sátorát az egykor hatalmas *L. v B.* monogramos szürkenyár.

„...ámulj el a tóparti platán-óriásokon, ...”

Járkálj a fák közti apró gyöngykaviccsal felszórt sétautakon, ahol úgy csikorog a kavics, mintha rég felszáradt dajkáló tengerét siratná, nézd végig, hogyan űzik a zizegve cikázó szitakötő-ékszerek zsákmányukat (szép a látvány, bár az apróbb rovarok számára végzetes), nézd a lehulló leveleket, vagy a kipattanó rügyeket, és magadtól is rájössz, hogy miért is más ez a park. Rájössz, mihelyt a bokrok, fák, vadszőlő, borostyán, kastély és tó helyett egyszer csak önmagad megvalósult gondolatait látod, saját képzeleted szárnyaló alakjait, tenmagad gyötrődő vagy felszabadult világát. Hol tudsz magaddal ennyire négyszemközt szembesülni? Hol tudod magad ennyire másmilyennek látni? Hol tudhatod meg másutt, hogy ilyen vagy? Hol bíztatnak másutt arra, hogy keresd és találd meg önmagad?

Ezért kell hát idejőnnöd, idejőnnie az *Elíziumba* mindenkinek, aki megtisztulásra, tisztánlátásra vágyik, aki fürödni kíván a múltból rátérebélyesedő tölgyek és platánok árnyék-sátorában, elvarázsolódni óhajt a *német(alföldi)* 's magyar szívnek is oly kiismerhetetlen büvkörű, méh-zsongató hársak nyár eleji illatfelhőjében, hogy *jobbá* legyen, *mert az ember jó is tud lenni, ha akar.*

Pásztor János: Beethoven (1927) mellszobra a Brunszvik-kastély parkjában

*Sőt, egyes vidékeken még a XX. században is!

* * *

APPASSIONATA

„Beethoven-séta a természetben”,
(Michael Martin Sypniewski, Public Domain, Wikimedia Commons)

Az elaggott budai batár bőrülései minden zökkenőnél fájdalmas nyöszörgést hallattak. Márpedig zökkenőből nem volt hiány. Amint az út óvatosan leereszkedett a tétényi szőlők felől a hamzsabégi síkságra, egészen a Duna közelébe, egyszeriben vízzel, sárral teli alattomos kátyúk kikerülhetetlen útvesztője következett, végig Márton Vásáráig, vagyis a *Franzi*-hoz vezető úton.

Ach! – sóhajtott fel magában többször is, *ach*, mert másra, több szóra már nem tellett. Nagyon-nagyon fáradt volt, még a Bécsből Budára vivő hosszú utat sem pihente ki egészen, nemkülönben a tegnapi zajos sikerű hangversenyt, ahol a személyére kíváncsiak voltak legtöbben, ahelyett, hogy a zenéjére, játékára lettek volna azok. Bár dühös volt emiatt, mégsem csodálkozott, elvégre Bécsben is megesett az ilyesmi. Persze Franz, és elragadóan bájos húgai egészen mások: őket már a zene is érdekelte, hiszen értettek is hozzá. Az meglehet, hogy itt-ott merésznek, szokatlannak tartották az övét, különösen Mozart angyalinak mondott hangzataihoz, vagy Haydn mester kiszámítható muzsikájához hasonlítva, amelyben még a megkapó részletek is mintha maguktól tudnák, mikor kerülnek megszólalásra. Az ő zenéje egészen más: a természet őserije tolakodik elő belőle: Titánok, Leviathánok gyürkőznek egymással és egyéb megnevezhetetlen égi és földi elemekkel, hogy aztán végtére a szelídítő, simogató természet csillapítsa le őket, terelje erőiket egy emberszabású világba. A feszültség ekként hullámszórt most is benne, mint mindig, ha nagyon sok feldolgozatlan benyomás érte. Már tudta, érezte, hogy hamarosan a zongora mellé kell ülnie, a felfakadó forrás első buzgalmaival futamokká csiszolnia és közben kapkodó sebes írással papírra rögzítenie. De, hogy ezt megtehesse, még jó kétórányi időre, vagy talán még többre volt szüksége. Pláne, ha az út ennyire gyatra és kiszámíthatatlanul veszélyes. Egy vázlat is meglapult az úti holmija között, és úgy érezte, ki kell igazítania, mert végre megtalálta a legáltalánosabb befejező formát, amit éppen a májusi Magyarország ellentmondásokban dúskáló, mégis végtelenül felemelő környezete váltott ki benne. És amiben talán még egy bizonyos mélytűző szempár ragyogása is szerephez jutott.

Végre felsejlettek a mártóni *Stazions Platz*, vagyis a postakocsi állomás körüli öreg tölgyek, annak a Dunáig húzódó mocsaras erdőnek a maradékai, amelyeket még Ferenc gróf nagyapja tizedeltetett meg, hogy kastélya építéséhez elegendő fához jusson és egyúttal ahhoz méltó környezetet teremtsen. Legalább olyan menedékhelyet, de inkább különbet, mint a közeli Vál ura, Ürményi József épített magának.

A Bicske felől a Duna felé kanyargó Szent László-vize már egészen elveszett a tölgy-terebélyek és toronymagasra nőtt kőrisek, szilfák friss májusi zöldjében, csak abban a kis kerek tóban villanthatott egy kis jégmadár-kékséget vissza az égre, amit az öreg gróf ásatott, és amelynek közepén csábos szigetecske nyújtott lehetőséget mostanában a gróflányok számára az álmodozáshoz. Ide vágyott, erre a zavartalan csalitos rejtekhelyre ő is, noha még csak hallomásból, Jozefina bizalmas közléséből tudhatott róla.

A Vérti-erdőben mindig is csak a kiváltságos kevesek fordulhattak meg: így volt ez régen, az alcsúti Habsburg nádorok idejében csakúgy, mint az utánuk eltelt időben. Ám az biztos, hogy aki ide betehette a lábát, ludas volt a világ dolgainak egyengetésében, még inkább összeborzolásában. És most mégis ide kapott engedélyt, mi több: megbízatást, száz százalékban titkosat, titkosított térképekkel, határidőkkel, minden feljegyzés (a terepen készült fecniket, skicceket is beleértve) leadási kötelezettségével. De a világ dolgaihoz továbbra sem szólhatott hozzá, még ha alaposan indokolt formában képes lett is volna rá. A feladat mindössze annyi volt, hogy adjon nagyon pontos képet az erdő pillanatnyi állapotáról, különösen a ritka vagy veszélyeztethető fajokról, élőhelyekről. Mindezt jelölje is a térképen.

A kijelölt több négyzetkilométernyi tereptől északnyugatra ugyanis hatalmas építkezés kezdődött. A képzelet már odarajzolta a löszdombok tetejére a legújabb szocialista vívmányt, bár annak megvalósítása még csak a terepi munkálatoknál tartott. Nagyban épült a Bicskei Hőerőmű. És annak várható kártételeiről, de nem a kivédés, megelőzés, hanem csak a detektálás, bizonyos hazai és külföldi izgága kedélyek megnyugtatása érdekében kellett a felmérést elvégeznie. Persze, mindezt csak évtizedek múlva tudhatta meg.

A parányi erdei lakot még a térkép sem jelölte: éppen olyan volt, mint a távoli tajgában a prémvadászok hevenyészett szállása. Talán a cigányok építették az eső elől, amikor gombák után bóklászva összejárták az erdőt. Őket nem fogta vissza semmiféle tilalom, igaz, József Károly főherceg óta nem is akarta visszafogni őket senki. Éppen be akart kukkantani a rozoga szállásra, amikor annak túlsó feléről goromba hang rivallt rá:

- *Nem találsz ott semmi elloponi valót!*

Visszahökölt, és egy öreg, ámbár viszonylag gondozott külsejű embert látott meg, erdészruhában.

- *Jónapot kívánok!* – köszönt neki, *nem tolvaj vagyok, ha annak nézett!*

Azzal bemutatkozott, és az okát is előadta, hogy mit keres az erdőben. Még a megbízó igazolását is megmutatta.

- *Ammá' más! Csak hát nekem is szólhattak vóna, hogy ha esetleg összetalálkozunk, ne legyen belülre baj.*

Az öreg a kunyhó túloldalán lévő tisztáson kis asztalt és padot barkácsolt magának, azon üldögélve falatozott, amikor hívatlanul-kéretlenül kíváncsiskodni kezdett.

- *Sokféle nép jár az erdőben, nem tudhassa az ember, melyikük kífia-mifija.*
No persze,

én már rég megtanítam mindenre odafigye'ni.

- *Ha'! Tudsz csöndben marannyi? – kérdezte minden átmenet nélkül. Akkor ülj le ide mellém, és figyelj. Majd intek, ha megszólalhatsz.*

Azzal mély hallgatásba merültek mindketten, az öreg még az evést is befejezte, csak a fejét forgatta óvatosan valami alig hallható hang irányába. Az biztos, hogy magától sohasem hallotta volna meg. Alig kivehető ágroppanás, szusszanás, szöszmötölés, csiszatolásra emlékeztető halk nesz hallatszott a kunyhón túli sűrűség felől. Éppen arrafelé igyekezett volna, mert a térkép egy eléggé mély, sziklás lejtőt jelzett, ami alatt vizenyős lapály terült el.

„Vaddisznók!” – villant az agyába, alighanem egy malacos koca éli ott családi életét. De az öreg most másik irányba fordította a fejét, ahonnan szabályos időközönként ismétlődő, rövid sípoláshoz hasonló jelzés érkezett. A fülesbagoly fiókája volt a tettes, erdőt járók számára ismerős, jellegzetes hang. Június elejét írtak, olyan időszakot, amikor az énekesmadarak egy része már némaságban él, de azért imitt-amott felhangzik még valami jellegzetes hang. Most éppen belereccsentett az idillikus csendbe a szajkó. A hallgatóság ezzel véget is ért, intett kezével az öreg, hogy megszólalhat, ha akar. De aztán inkább ő beszélt.

„Tudja fiatalember, én ezt szeretem! Ezt a hol csendes, hol hangos szimfóniát, amiben a fő szólamokat az erdő lakói szolgáltatják, de belekontrázhat a szél vagy az eső is, nem is beszélve az égzengésről.”

Nem így mondta, nem ezekkel a szavakkal, de ez volt a lényege.

- *No és a puska?*

Hát igen, a puska. Az is az erdő hangja, ha nem is mindenki tekinti annak. Az ember erőszakos jelenlétéről árulkodik. Sokkal de sokkal jobban illik az erdőhöz a rovarzümögés, levélzuhogás, a tavaszi madárdal-koncert.

No meg az öreg fák! El ne felejtsük őket! Hogy' tudnak azok a korukra panaszkodni!

Micsoda nyikorgást, siránkozást, recsegés-ropogást produkálnak, ha a szél meglengeti őket!

Jó sokáig beszélgetett az öreggel. Kiderült, hogy már nyugdíjas, de alkalomadtán kijön ide, a kedvenc helyére, és hallgatja, figyeli az erdőt. Mindenről tud, ami itt történik, nincs is más dolga, mint figyelni, és gyönyörködni, ha van miben. A kérdéseire adott válaszokkal sokat segített neki: megtudta, mi az, amit itt nem kell keresnie. Így aztán el is telt az idő, az érdemi munkát nem volt érdemes folytatni, különösen, hogy a vaddisznó-család megzavarásához vezetett volna. Eszébe jutott azonban, hogy a régi időkről kérdezzem. Hisz az öreg már akkor is itt erdészkedett, amikor ő még meg sem született. Kíváncsi volt, kik jártak ide vadászni, kik lehetek azok a kiváltságosok, akik magukénak tudhatták a Vérti erdőt. De ez ügyben nem segített neki. Ki tudja, miért, talán évszázadok során berögződött óvatosságból, de nem árult el senkit és semmit.

- *Éppenséggé' utánna lehet níznyi, mondta. Biztosan beleírták már a könyvekbe.*
- *Széchenyi Zsigmondra gondol? – adta volna a segítséget, de csak a fejét rázta.*
- *Rúlla nem sokat tudok. Az inkább Lovasberénybe járt, meg a Velencei-tóra.*
- *Meg a Bakonyba, tette hozzá a fiú tudálékosan.*

A Vérti-erdő a magyarországi Habsburgoké volt. Nyilván azok járhattak ide, akikkel barátságban álltak. Amíg a Brunsvikok Martonvásárt bírták, feltehetően ők is. És velük Beethoven?

Beethoven másképpen kedvelte az erdőt. Miatta minden lakója békében élhetett, épségben maradhatott. A természet hangjai azonban módfelett érdekelték, amit aztán zenévé alakított át. Elég meghallgatni a hatodik szimfóniát. Bárki felismerheti benne a kakukkot, a fülemülét azonban már csak a dallamossága árulja el. Hiába, a stílus szabályai még az ő alkotó képzeletét is megkötötték. Nem úgy, mint Respighinél, aki valóságos fülemülehangot csempészett a kétarcú isten dombja, az éjszakai Gianicolo fenyőit megjelenítő szimfonikus vázlatába. És persze Bartók! Nála ősi erővel a tagjaikban megindulnak a mesebeli székely erdők, csürdöngölőt járnak vagy medvetáncot ropnak, sőt, a honvágy gyötrelmeiből kiserkedve a leghitelesebb tavaszi zsongás is felhangzik a zongora húrjain. Kodály mind ezt inkább a magasból szemlélte: nagy ívű pasztellképeket festett gordonkával és klarinéttal, de ha énekhangra váltott, rögtön magyarul daloltatta az erdőt. „Erdő mellett estvéledtem” – éneкли

a fél világ sokféle kórusa, nem is sejtve, hogy Kodály e dal magyar szövege segítségével igyekezett megmenteni a régies kiejtés szerinti kétféle „e” és „ë” hangot.

Legközelebb, amikor a vadász kunyhó felé vitt az útja, üresen találta. Aznap óvatosan becserkészte a disznók dagonyáját is, de a konda valahol máshol tartózkodott. Ehelyett a lejtő furcsa szél- és vízmarta puhamész kő szikláinak beszélgetéseiben egészen másra figyelte fel. Valóságos vadméh-kolóniák döngtek-dünyögtek ott, nagy volt a jövés-menés. Nagyon régóta használatos lehetett a hely, nem tűzött rá a Nap, de a mélyárnyék is hiányzott, mert a sziklás lejtőn jócskán megritkult az erdő. A sziklák alá lepergő kőzetliszt-halmokról az elhullott rovarok tetemeit hangyák seregei igyekeztek biztos helyre vonszolni. Továbbhaladva furcsa fát talált. Pontosabban nem is egyet, hanem kettőt: a leomlott kőfal szegélyen két emberderék-vastagságú fa törzse csavarodott egészen egymásba, akár extázisban a szerelemesek teste. Vajon milyen erő terelte a törzseket egymás felé, holtiglani végzetes ölelésbe?

Visszafelé menet újra útba ejtette a kunyhót. És csodák csodája: az öreg ott volt. De nem ám egyedül! Egy olyan szép lány társaságában, aki még emberlakta környezetben is kiváltotta volna a figyelmet, nem, hogy az erdőben.

- *Az unokám!* – mutatta be az Öreg, és hozzátette: *az Erdők Tündére. Amit csak kell,*
vagy lehet, mindent tud az erdőről.

Ő meg csak nézte, bámulta az Erdők Tündérét. Ha tudta volna, hogy nem csak a mesében, de a valóságban is létezik, már rég a kegyeibe férközött volna. És amikor megszólalt, egyszerre még a hideg és forróság is kilelte a hangjától. Van ilyen csoda? Vagy csak álmodja az egészet?

Az Öreg elnevette magát:

- *Hehehe...Látom, téged is megfogott, mint mindenki mást is. Vigyázz ám magadra*
öcsém, mert ez a leány bűbájos!

Az erre föl mérgesen ránézett az öregapjára, majd mégis elnevette magát:

- *Én arról nem tehetek! És különben is, csakis erdészt szeretek!*
- *Ejha!* – szólt az Öreg, és aztán melyiket, ha szabad tudnom?
- *Találd ki!* – volt a válasz.
- *Biz nem tudom, mondd meg!*
- *Hát azt, szólt a leány, aki többet tud az erdőről, mint én!*

- *Ajjaj! Akkor csalódni fogsz, édes jányom!*
- *Vagy kénytelen leszel feleségül menni a nagyapádhoz, kottyantotta közbe a fiú.*

Az Erdők Tündére azonban nem értette a tréfát. Ráöltötte a nyelvét, és prüszkölve fújt egyet, akár a vadmacska.

- *A nagyapó nem számít! Nekem fiatal erdész kell, hogy erdészné lehessen!*
- *Hát miért nem leszel magad is erdész?!*
- *A' lesz a' – kottyantott közbe az öreg. Hisz oda jár tanúnyi, Sopronba.*
- *Hallgasson Nagyapó! Nem kell azt mindenkinek tudnia!*
- *Hát én most már tudom, és cseppet sem bánom. Jó kis iskola, jó erdészeket nevel.*
- *Aztán te honnan tudod? Talán te is oda jársz?*
- *Nem, én máshová jártam, ahol szintén sokat megtudhattam az erdőről.*
- *De hová? Nem igazság, mondd meg!*

Amint így évődtek egymással, egészen megfélelkezve minden másról, az időszerű hazamenetelről, váratlanul hatalmasat dördült az ég fölöttük. Hová is menne most, amikor mindjárt itt a vihar! Hamarosan behúzódtak a kunyhóba, a benti hevenyészett szénaágyra telepedve mindhárman kényelmesen elfértek. A zápor első cseppjei kemény ütközéssel püfölték a kunyhó falát, a tölgyfák a leveleit, majd zuhogni kezdett, és a zápor surrogását szüntelen dörgések szaggatták szakkátókra. A szél a réseken bevverte a hideg esőpermetet, de még ez sem zavarta az Erdők Tündérét. Meztelen lábaszárát maga alá húzta, és bár eljátszotta, hogy őrá már egyáltalán nem figyel, egyszer csak váratlanul olyan kérdést intézett hozzá, amire hite szerint csakis ő tudhatta a választ:

- *Mondd csak fiú, melyik süteményt szereted jobban, a nyaktekerccset-e, vagy a csuszkát?*

Ennél könnyebbet nem is kérdezhetett volna. Ám egyenes válasz helyett ő is kérdéssel válaszolt:

- *És Te? Te melyiket? Azt, amelyiket fogasírral barázdáltak, vagy inkább pintyővel*

kenegettek? Mert, hogy az írrel barázdált nyaktekerccs nagyon finom ugyan, de nyomába sem léphet a pintyős csuszkának.

Az Erdők Tündére erre eltátotta a száját. Már-már úgy nézett rá, hogy a fiút itt helyben kiszemeli férjül magának. A baj, az akadály továbbra is csak az lehetett, hogy ő nem volt erdész. De azért még egy kicsit hagyta a dolgot, hadd főjön a levében.

- *Fiú, megfogtál, de úgy-e minden próba három részből áll!*
- *És mi lenne a harmadik?* – érdeklődött, nehogy éppen azt ne tudhassa meg. De a lányt

nem lehetett félrevezetni.

- *Az még odébb van, még a másodikon sem vagy túl!*

Hajjaj! - gondolta. Jobb lenne, ha elállna az eső. Mert amíg így próbálkoznak, szépen

beesteledik, és nem szeretne végigcaplatni a vizes csalánoson a sötétben. Persze, amit gondolt, azt nem árulta el. Inkább azt hazudta, hogy a papírjaival időben le kell jelentkeznie, ha esik, ha szakad. Majd legközelebb.

Látni kellett volna a csalódást a lány arcán. Sajnos, nagyon szívhez szóló volt, talán azért is menekült el, nehogy bűbája utolérje.

Napokkal, hetekkel később többször is járt a kunyhó táján, de mindig üresen találta. Csak a bejárat fölött lelt végre egy hajszállal átfűzött kis csomagocskát. „Micsoda boszorkányság!” – gondolta. Óvatosan bontogatta, hátha valami huncutság az is, Fogasír ugyan ne volt benne, mert errefelé nem terem, de pinyő kettő is. Meg egy ceruzával írt rövid figyelmeztetés: „Edd meg a *pinyőkés* csuszkádat!” Így! És még ez is: „Két próba még hátra van! Ha megtalálsz, többet is megtudhatsz!”

- Nahát! Ki hitte volna, hogy e röpke ismeretség talán mégis folytatódik?

Mire vége lett a nyárnak, a megbízatással is végzett. Végre megszabadult a sokféle papírholmi nyűgétől, és még egyszer utoljára kiment a Vérti erdőbe. A kunyhóhoz menni már nem volt érdemes. Helyette felmászott a meredek part fölé emelkedő legmagasabb pontra, ahol egy régi fenyőtelepítés díszlett (vagy inkább idegenként éktelenkedett), és ahonnét egészen jól be lehetett látni Etyekre. Még Gyúró irányába is, bár arrafelé erősen párás volt a levegő. Martonvásárt azonban – az ő kedves és mindenki elől titkolt Beethoven-kegyhelyét – bár mindössze tizenöt kilométerre volt, csak sejteni lehetett a párába vesző patak irányában. De a feltámadó szél belesuhintott a fenyők üstökébe és – nem tudni, a fák között-e, a nekilóduló lejtőn, vagy csak a képzeletében – egyszer csak megszóltak az *Appassionata* kérdés-válasz kezdőhangjai. Nem úgy, nem olyan magabiztossággal, ahogy a zongorajátékosok manapság eljátsszák, inkább tépelődően. Mintha a csiszolat még nem lett volna egészen tökéletes, mintha még hozzá lehetett volna tenni, vagy elvenni belőle valamit.

A kastély déli szárnyának minden ablaka kitarva, széna- és hársillatot dédelgetett a szél, és az egyik ablak mögül kihallatszott a tétova, mégis nagyon magabiztos zongoraszó. Egyszer csak meglódult a játszó keze, az örömteli szenvedély hangjai nyargalni kezdtek, szétterültek a kastély körül, végig a tájon, ki a patak mentén az öreg erdőbe, és azon is túl, a kozmikus végtelenbe. A lányok püssenni sem mertek, gyorsan az ablakukhoz siettek, hogy még jobban hallják. A kibontakozó himnikus hang nem csak a lányokat babonázta meg, de a kastély körül jövő-menő emberek is megálltak és az ablakra figyeltek. Valami megszületett, ezt adta hírül minden akkord, valaminek örülni kell, valamihez ragaszkodni kell, valami itt rejtőzködik közöttük, ha nem is vettük észre idáig. Valami új csoda, ami ember-voltunk szebbik arcát tükrözteti vissza ámuló tekintetünkbe: emberek vagyunk, nem pusztító démonok!

Nem démonok?! De hát nem démon-e az ember, amikor feldúlja a természetet, az erdők nyugalma, veszélybe sodorja lakóit, pusztulást hoz rájuk, és nem veszi észre, hogy vele pusztul maga is? Ezt teszi okulás nélkül már hosszú, nagyon hosszú idő óta. Hisz valaha ott is erdő volt, ahol már régóta nincs, mint ahol most éppen a dózerek dübörögnek. Kő- bronz- és acélbaltájával újféle csattogó hangot vitt az ember a fák közé, de igazán ártalmassá akkor vált, amikor már csak irtott, és nem ültetett. Csak nagy nehezen jött rá, hogy ez így nem mehet tovább, változtatni kell, le kell tépni a démoni álarcot!

A szenvedély hangjai elcsitultak. Csak a szél suhogott tovább a fenyők tűlevelei között, üzenetet hozva a készülődő őszi végjátékáról. Ez az évszak nagyon csalfa! Felrakja a palettára az összes létező színt, felkeni a vászonra a legszebb jeleneteket, hogy aztán ködbe borítsa, lucsokba mártogassa, letarolja, és végül télbe fagyassza az egészet. Igen, igen...ez mind igaz, de azért valahol a tavasz ígérete is benne van! Ott rejtőzik a rügyek mélyén, a magvak belsejében, a vemhét növelgető szarvastehénben... Tavasz, megújulás... és akkor újra felhangzanak a szenvedély hangjai: Allegro assai – gyorsan, nagyon gyorsan, vidáman, boldogan! Nagyon boldogan!

Allegro assai.

Ludwig van Beethoven - Piano Sonata No. 23 "Appassionata ... (25:23)
(Emil Gilelsz-zongora)

Az a kastély ugyan már nincs meg, már a *lányok* sincsenek, *ő* sincs már, legfeljebb a márvány obeliszkek alatt porló csontjai a bécsi temetőben – de a tavasz mégis eljön, újra eljön, mindig eljön, *appassionata!*

Utószó: a nagy nekikészülődés ellenére a Bicskei Hőerőmű mégsem épült meg...

(2015. április)

*Szili István nyugdíjas főiskolai oktató (ELTE Tanárképző), biológus - és zenekedvelő. Zenei témájú írásai megjelentek már többek között a Természet Világa c. folyóiratban, és a Napút c. online folyóiratban.